

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERMIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoene; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr J. Kapteyn, IJmuiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Naaldwijk; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr S. J. Popma, Amersfoort; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Rotterdam; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. v. Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Wondergenezingen, II. — Uit de Schrift: Grenssituatie en Grensverkeer, Lukas 22: 43, 44a. — Kerkelijk leven: Frankfort's moeten en Calvijn. De pluriformiteit en onze synodes, I. Antwoord van De Heraut. Jaarboek Geref. Kerken. Van een „alarmkreet” niet van, maar over De Heraut. — Even parkeren: Gratie. — Van het heerlijk amlet: Hoe maak ik mijn preek? — Uit de historie: Inter nos, IX. — Zending en evangelisatie: Vruchten van Tamar, II. — Stemmen uit onze kerken. — Perschoonw. — Kerkenw. — Bijlage: Heideb. Catechismus II, blz. 89—96.

HOOFDARTIKEL

Wondergenezingen.

II.

Keeren we nu weer terug naar die groep van gebeurtenissen, waarbij een conflict met deze natuurwetten scheen te bestaan.

Dan moeten we hierbij wel onderscheiden.

Er kan een conflict schijnen te bestaan, wat er in werkelijkheid niet is. Dat kan daardoor komen, dat mijn kennis van de natuurwetten te gebrekkig is. Als een Abyssiniër een blanke in een ijzeren ding ziet stappen, dat vreeselijk gaat ronken en waarmee hij dan de lucht ingaat, dan zal die Abyssiniër misschien denken, dat die blanke een wonder verricht; hij doet toch maar een voorwerp, dat zwaarder is dan lucht, en dat hij tot nu toe altijd nog naar beneden heeft zien vallen, de lucht instijgen. Iemand, die echter meer van de natuurwetten afweert, dan die Abyssiniër, b.v. een ingenieur, zal dien Abyssiniër daarentegen direct in kunnen lichten en hij zal hem zelfs, aan de hand van de natuurwetten, de gegevens der vliegmaatschappij bekend zijnde, precies kunnen voorrekenen, hoe die machine zich in de lucht zal gedragen.

Zulk een feit is dus geen wonder; is slechts een schijnwonder.

Nu moeten we toestemmen, dat de menselijke kennis der natuurwetten altijd onvolledig zal blijven, ja zelfs zeer gebrekkig. En daarom zal ook de geleerdste physicus telkens weer in de positie komen te staan van dien Abyssiniër. Alleen God kent Zijn schepping volledig; Hij kent en beheerscht volkomen al haar mogelijkheden. De menselijke kennis van die schepping zal, hiermee vergeleken, nooit meer dan verschwindend klein kunnen zijn, al de bibliotheken over de heele wereld, vol geleerdheid ten spijt. En daarom zullen we het telkens weer zien gebeuren, dat wat we vroeger voor een wonder gehouden hadden, bij voortgezet natuurwetenschappelijk onderzoek zal blijken geen wonder te zijn.

De vraag dringt zich hier op: kunnen we zoo misschien alle wonderen wegredeneeren? En dan geloof ik, dat we hier zeer beslist moeten antwoorden: neen. Let wel: dat geloof ik. Ik kan dit niet natuurwetenschappelijk bewijzen. Het wonder is niet natuurwetenschappelijk vast te stellen. Ik kan nooit verder komen dan dit: dit bepaalde feit is in strijd met onze hedendaagsche kennis van de natuurwetmatigheden. Maar: voortgezet onderzoek zal misschien leren, dat dit bepaalde feit wel degelijk inpast in een bepaalde natuurorde, welker kennis misschien een heel nieuw licht zal werpen op wat wij tot nu toe, als wel „durchuntersucht” hadden leeren aannemen.

Wel kunnen we op natuurwetenschappelijke wijze vaststellen, dat bepaalde feiten, die als „wonder” aangediend worden, geen wonderen zijn, omdat die feiten volkomen inpassen in de ons reeds bekende wetmatigheden.

Wij gelooven dus, dat het wonder niet weg te redeneeren valt, maar daartoe moeten we van de natuurwetenschap terug naar de Heilige Schrift. En dan wijs ik U op het volgende:

Het wonder komt namelijk maar niet uit de lucht vallen; maar het wonder geschiedt door de hand van een mensch; Mozes verricht een wonder als hij het water van de Rode Zee kleeft; Jozua als hij de zon doet stil staan in het dal van Ajalon, Elisa, als hij het kind der Sunamitische uit den dood opwekt, enz.

Het wonder is een gevolg van een beheerschen van zekere krachten, die reeds aanwezig zijn. En het wonderlijke is nu, dat zulke natuurkrachten, die nooit onder de heerschappij van een mensch komen, daar nu een heel enkelen keer wel onder komen te staan.

Op grond van de Schrift mogen we wel aannemen, dat de mensch vóór den zondeval een veel uitgebreidere heerschappij had over de natuurkrachten. De mensch in den staat der rechtvaardigheid was een koning over al het geschapene, niet almachtig, maar toch: God zeide: „laat Ons menschen maken als ons beeld, naar onze gelijkenis, en dat zij heerschen over de visschen der zee en het gevogelte des hemels en het vee, ja over de geheele aarde en over alle krulpende dieren die krielen op de aarde”.

De mensch vóór den zondeval had ook een veel rijker inzicht in de wetmatigheid van al het geschapene; alweer, hij was niet alwetend.

Door den zondeval is dit inzicht verduisterd, hij den een meer, hij den ander minder; om weer inzicht in die schepping te krijgen moet hij gaan vorschouwen, gaan zoeken in het zweel zijn aanschijns. En met die heerschappij is het al niet veel anders. De aarde is hem nog wel onderworpen, hij zal ze bebouwen en zij zal hem vrucht geven, maar die heerschappij is een heerschappij met moeite; en ook in dat beheerschen van de natuur stuurt de ene mensch het verder dan de ander. En er zijn wel krachten, die zich geheel en al aan zijn heerschappij onttrokken hebben. Door den zondeval is de mensch een uitgebreid terrein van mogelijkheden kwijtgeraakt. Pas wanneer God alle dingen nieuw gemaakt zal hebben, zal de mensch weer de volle hem door God toegedachte heerschappij over al die gebieden hebben.

Het werkelijke wonder vindt nu, naar mijn oordeel, plaats juist op dat gebied, waar hij door den val in zonde, de heerschappij over kwijtgeraakt is.

Zoo zal er van dat werkelijke wonder een „praak” uitgaan, een getuigenis; het wonder wijst a. h. w. al heen naar het herschapen zijn van alle dingen. Het legt er getuigenis van af, dat God de heerschappij niet is kwijtgeraakt; Hij zit nog boven het rond der aarde! Het wonder is nooit een bewijs voor God. God is niet te bewijzen! Ik geloof in God den Vader, Schepper van hemel en aarde!

Leiden.

P. JASPERSE.

UIT DE SCHRIFT

Grenssituatie en Grensverkeer.

En van Hem werd gezien een engel uit den hemel, die Hem versterkte.
En in zwaren strijd zijnde, bad Hij te ernstiger.
Lukas 22: 43, 44a.

Een filosoof van den laatsten tijd heeft met opmerkelijke voorliefde het begrip der grenssituatie ingevoerd. Wat hij daarmee bedoelt, doet hier niet ter zake. Genoeg zij voor ons, dat het woord, naar algemeen gebruik, bezwarende situatie

Calvijn over het Verbond II.

Want indien Paulus de volkeren berooft van God en het eeuwige leven (Ef. 4: 18), omdat zij vreemd waren aan het verbond, volgt hieruit, dat alle Israëlieten huisgenooten der kerk en kinderen Gods, en erfgenamen van het eeuwige leven zijn geweest. Hoewel zij zeer zeker door de genade Gods, en niet van nature uitblonden boven de heidenen, en de erfenis van het koninkrijk Gods hun uit de belofte, niet uit het vleesch, ten deel was gevallen, wordt intusschen toch van hen gezegd, dat zij van nature verschillen van de rest van de wereld. In Gal. 3: 15 en elders noemt Paulus hen van nature heiligh; omdat God in onafgebroken overvloedigheid zijn genade aan het gansehe zand wilde bewijzen. Naar deze zinnelijke woorden de ongelovigen uit de Joden toch door Christus kinderen van het hemelsche koninkrijk genoemd (Matth. 8: 11). En met deze dingen strijdt niet wat Paulus zegt, n.l. dat niet allen die uit Abraham zijn als wettige kinderen moeten beschouwd worden, omdat zij niet zijn kinderen der belofte, doch slechts des vleesches (Rom. 9: 8). Want hier wordt de belofte niet in algemeenen zin opgevat voor het uitwendige woord, waardoor God zijn genade zoowel aan de verwoorpenen als aan de uitverkorenen mededeelde, maar moet zij beperkt worden tot de krachtadige roeping, welke Hij innerlijk verzegelt door zijn Heiligen Geest. En dat de zaak zoo staat, wordt zonder moeite onomstootelijk betwist; de belofte immers, waardoor de Heere hen allen tot zijn kinderen had aangenomen, was allen gemeen: het kan niet ontkend worden, dat in haar aan allen de eeuwige zaligheid is aangeboden. Wat wil het derhalve zeggen, wanneer Paulus ontkent, dat sommigen naar recht kinderen der belofte geacht worden, dan dat hij niet meer handelt over de uitwendig aangeboden genade, maar over die, welke alleen de uitverkorenen krachtadig ontvangen? Hier nu komt voor ons in de kerk een dubbele soort van kinderen naar voren: want omdat het gehele lichaam des volks door Jën en dezelfde stem in de schaapstooi Gods verzameld wordt, worden, met het oog hierop, allen zonder uitzondering voor kinderen gehouden, aan allen gemeenschappelijk komt de naam kerk toe; maar in het verborgen heilighdom Gods worden geen anderen voor kinderen Gods gehouden dan in wie de belofte door het geloof bevestigd (geratificeerd, rechtvaardigd) is.

Commentaar op Genesis 17: 7.

aanduidt; bezwarend, in dien zin, dat onze vrije beslissing als vrije wordt aangetast, en de spanning smartelijk gaat worden; de vrijheidsdrang ontmoet een kracht, die tegenwerkt.

Grenssituaties zijn die, waarin we aan het uiterste van ons kunnen, van ons vermogen, van onze vrijheid en van onze zelfbepaling komen. Zoolang we in het afgepaalde gebied, dat het „onze” is, nog in het centrum verkeerden, bepalen we (naar onze maat) onszelf, belevden we onze vrijheid, zijn we onszelf. Maar aan de grens van dat gebied stuiten we dan op machten, die anders willen, die óók een gezagswoord mee willen spreken, en die het dan ook metterdaad dóen. Vaak tegen onzen wil in. Altijd buiten onzen wil om. Vaak tegen onze verwachting en onze berekening in. Altijd daar buiten om. Aan de andere zijde van onze grens staan machten, die ons willen „aangorden, en brengen, waarheen we niet wilden”.

Zoo heeft de grenssituatie altijd haar bezwaren. Twee „werelden” ontmoeten elkaar daar, twee machten, twee willen, twee krachten-velden. Zoolang de ééne van die grootheden zich kan handhaven naast de andere, of er tegenover, zonder dat de andere daardoor tot wijken gedrongen wordt, is er in de grenssituatie ook grensverkeer. Wordt daarentegen de ene de andere te sterk, dan houdt het grensverkeer op; de grenssituatie is dan deze, dat de macht van den éénen speler de paraatheid van den tegenspeler op non-actief gezet heeft.

De filosoof, dien we op het oog hebben, noemde meer dan één van die grenssituaties. Lijden, dood, schuld, „toe-val”, strijd („agoon”).

In den nacht van Gethsemané zien we ze alle optreden.

Lijden — „Mijn ziel is geheel bedroefd”. Geheel — de grens is bereikt.

Dood — „Mijn ziel is bedroefd tot den dood toe” — ik ben aan de grens van mijn krachten.

Schuld — die drinkbeker van zoeven was het nieuwe testament in mijn bloed; mijn offergang wordt dra de uiterste, die in den dood gaat eindigen, den zoendood. Ik ben tot zonde gemaakt —, de grens is bereikt; terstond zal zich de Vader definitief in mijn betalingsdood verheerlijken (Joh. 13).

„Toe-val“, dat wil hier zeggen: het optreden van machten-van-buitenaf, waaraan niet valt te ontkomen. „Nu is het de ure en de machi der duisternis“. Zij is onder Gods toelating „bevoegd“, op mijn bestaan in te dringen met de brutale feiten van wat mij vreemd toch is naar mijnen aard. De grens is bereikt, de vijand komt er overheen.

Mijn vrijheid is niet meer erkend, al mijn grenzen worden in dit uur geschonden.

Strijd — „agonie“, „In zwaren strijd („agonie“) zijnde, had Hij te ernstiger. En Zijn zweet werd gelijk grootse droppelen bloeds“. De grens is bereikt.

In deze zeer gecompliceerde grenssituatie dreigt nu het grensverkeer van den Menschenzoon ontijdig te worden afgebroken. Zie, hoe Hij is gebracht tot het uiterste van Zijn krachten. Hij is mensch, van gelijke beweging als wij; en daarom dreigen Zijn krachten Hem te begeven. De spanning van de grenssituatie heeft dan haar climax bereikt; ze sluit dan over in de „ontspanning“ der bezwijming. Wie bezwijmt is, vertoont den ernst der grenssituatie in zijn machteloosheid. Maar hij is meteen van het grensverkeer uitgesloten. Hij bewijst den ernst der grenssituatie passief. Niet langer actief.

Dit laatste nu, indien het in den Christus werkelijk geworden wezen zou, ware voor ons een ramp geweest —, een verlies der zaligheid —, wij spreken „naar den mensch“.

Want bij Jezus Christus moet de grenssituatie zowel in actieven als in passieven zin haar ernst aan Hem bewijzen. In passieven zin — Hij is het offerlam; op Hem rust de plicht tot lijdelijke gehoorzaamheid. In actieven zin — Hij is, behalve offerlam, ook offerpriester. Zijn eigen priester, die zichzelf heeft op te offeren, opdat Hij sterf, niet door „toe-val“, doch door eigen wil, als die het offer brengt. Hetgeen Hem „toe-komt“, Hem „toe-valt“, Hem „over-valt“, en „over-vallt“, dat mag geen zódanige pressie op Hem oefenen, dat ze Hem te zwaar zou worden, en Hij daartegenover zelf niets zou kunnen stellen. Zijn ziele, geen eigen beslissing, en geen eigen daad.

En dus hangt alles daarvan af, dat bij Christus, Jezus de grenssituatie nimmer omslaat in beëindiging van het grensverkeer. Is dat voor Hem verbroken, is Hij uit-geschakeld gedurende die periode, waarin Hij zichzelf nog steeds moet in-schakelen in den loop der gebeurtenissen, is Zijn dood geen daad, maar een lot, en alleen maar dat, dan heeft de kracht van den Priester het afgelegd tegenover de zwakte van het Lam; dan is zijn ambtelijke activiteit verslonden door den zwaren druk van de overzijde. Dan is zij verteed vóór hare ure gekomen zou zijn. Dan is meteen God als Rechter uitgeschakeld in het gesprek van den Middelaar met den Vader; dan wordt er niet meer met en dóór den Zoon gehandeld, doch alleen over Hem beschikt.

En dus heeft Gods voorzienigheid, die almachtige en alomtegenwoordige kracht, tijdig ingegrepen op de zwakte menselijke natuur van den Heiland, opdat het grensverkeer van den Zoon met God niet zou worden afgebroken onder de verderende pressie der grenssituatie, die over Hem gekomen was. God zendt een engel, die den Borg opnieuw „aanhoudingsvermogen“ schenkt. Zijn tijd wordt Hem verlengd, opdat Hij onder het oordeel door zou kunnen gaan, totdat de eindstreep was bereikt. De hoogepriester beklimt de trappen van het altaar, maar toen Zijn knieën knikten, en Zijn hand begon te beven, toen werden Zijn knieën gesterkt en gestrekt, en Zijn hand is weer verstevigd, opdat die hand het Lam zou kunnen leggen op het altaar, en het mes zou kunnen hanteeren, dat Zijn eigen leven af zou snijden. Zijn levenstijd is Hem verlengd, want anders zou het oordeel zich niet kunnen keeren tegen Hem.

Zijn verdere tijd is voor Hem dan ook geen genade, doch mogelijkheid van oordeel. Doch Zijn getrouw gebruiken van de spanne levenstijd, die Hem gelaten wordt, die opent ons de poorten der genade, gelijk zij ook voor wie den Zoon daarin verwerpt, verzwarende van het oordeel aan zal brengen.

K.S.

KERKELUK LEVEN

Frankfort's moeiten en Calvijn.

We hebben gesproken over de wrijving tusschen de ultieme en de duitse gemeente in Frankfort a. d. Main, en zouden nog een en ander opmerken over Calvijn's houding in deze aangelegenheid.

In den bekenden brief, dien Datheen aan Calvijn schreef (C.R. 19, 397/8), vermeldt Datheen rondweg, dat er gemeentelieden waren, die, nadat de bovengedrevene partij der lutheranen de funeste raadsbeslissing (welgering van eigen eeredienst voor de buitenlanders) had weten door te drijven, de Frankforter stadskerk niet langer kerk wilden noemen. Was dat een kerk, die de zultere leer zóó weg-werkte? Die lutheranen hoorden niet bij de kerk van Christus; en wie van hun ambtsdienst gebruik maakte, die bezoodelde zich maar (brief 3852, 19, 523). Anderen waren er, die zóóver niet gingen, maar het toch ongeoorloofd achtten, gebruik te maken van den dienst dergenen, met wie naar Paulus' onderricht zelfs geen brood genomen mocht worden.

Hoe oordeelt nu Calvijn? Wie gelezen heeft, wat en „De Heraut“ en prof. Dijk over Calvijn en Datheen schreven, zal geneigd zijn, te denken: hij zal, vanwege het ware-kerk-zijn der Frankforter gemeente wel zeggen: zóó erg is 't toch niet? Ge moogt 't wel onaan-genaam vinden, uit het u toegestane kerkgebouw weer verjaagd te zijn, maar in elk geval: een ware kerk blijft over, om den doop te ontvangen.

Toch is het wel een ander geluid, dat Calvijn laat hooren. In brief no. 3807, gericht tot de vlaamsche kerk te Frankfort (19, 461 v.), en gedateerd 18 Juni 1562, geeft hij het advies, lever de stad te verlaten, dan op zij te gaan voor die luthersche partij. Het zou toch een al te knipserige hulchelaar worden, zijn kinderen ten doop te praesenteeren bij menschen, die er voor uitkomen, vijandig te staan tegenover onze waarlijk christelijke religie. Hun bedoeling is duidelijk: ze willen triumpheeren over de zultere waarheid, die wij door Gods genade belijden. En zou het nu billijk wezen, dat wij hun de hand zouden geven bij hun preeken om hun behulpzaam te zijn bij het vertrappen van de waarheid Gods? Gij zult — aldus Calvijn — mij willen antwoorden, dat onder hen toch de wettige dienst is. Laat me volstaan met er op te wijzen, dat de bediening van het avondmaal onaf-scheidelijk verbonden dient te zijn met die van den doop.

Dat geluid is forse genoeg. Want voor Calvijn's besef is het drijven van hen, die in den strijd tegen de waarheid de hand hebben, schismatisch. Zij, die met alle geweld de duitse gemeente aan speciaal luthersche partijbelangenpolitiek willen kniechten, verbreken dáárdoor de eenheid. Over personen praten wij niet, zoo schrijft Calvijn, want dank zij Gods genade, weet ik wel, dat de waarheid van het sacrament niet afhangt van den persoon, die het bedient. Maar het probleem is hier een ander dan dit. Staat het een geloovige vrij, hem als harder te ontvangen, die openlijk de waarheid van het heilige avondmaal met recht gebruik en instelling daarvan, aannadend en onderstoven keeren wil? En die vrijwillig zich scheidt van de ware kerken van Christus? En al wil ik nu niet alles zoo precies en haarfijn uitpluizen, ik houd dan toch tenminste vol, dat wie zijn kind bij de lutherschen ten doop aanbiedt, open en rond moet uitkomen voor zijn belijdenis aangaande het avondmaal (dat was destijds het voorname geschilpunt) en getuigenis dient af te leggen van zijn eenheid met de kerken, die met hem hetzelfde gevoelen zijn toegedaan.

Tot zoover Calvijn's advies, dat men ook heeft opgevoeld¹⁾, zooals Datheen later Calvijn meldt (brief 3852, C.R. 19, 522). Trouwens, het was reeds duidelijk geconstateerd, in Datheen's eersten brief, dat de ouders, die in hun verlegenheid dan maar bij de duitseren den doop aanvroegen, voor hun gevoelens hante het avondmaal plachten uit te komen, en dat er dus van velerzijd geen sprake was. Maar dat doet hier niet ter zake. Het trekt onze aandacht, dat voor Calvijn's besef de hand der gemeenschap wordt doorgeeseden dáár, waar men de ware kerk van Christus vervolgt. Wie daaraan meedoet, brengt het schisma; en scheidt zich vrijwillig van de ware kerken van Christus.

Deze algemeene regel, door Calvijn gesteld, is hierom te meer van betekenis, wijl Calvijn daarmee nog eenszins speciaal de Frankforter moeilijkheden toont gepeld te hebben. Zóó, als hij het hier zegt, zóó ziet hij straks de lijnen loopen. Wie de belijdenis der kerk noodeloos verengt, en zelf de oorzaak wordt, dat wie God waarlijk vreezen naar Zijn Woord, van de gemeenschap der kerk worden uitgesloten, die wordt dáár-door schismatisch.

Die waarheid keert zich eerst tegen de duitse kerk te Frankfort. Versmalt ze haar basis, en drijft ze uit wie over bepaalde punten anders denken dan de machthebbers, ook al hebben de andersdenkenden alle formulieren der Frankforter kerk ondertekend, die is schismatisch. Want die wil van een duitse kerk een niet maar officieus, doch officieel luthersche maken; van een breedere basis een smallere;

van een reformatische gemeenschap een partijgezel-schap.

Als nu Datheen in zijn volgenden brief (3852, 19, 523) diezelfde waarschuwing tegen schismatisch drijven, ook tot de calvinistisch gezinden wil gericht zien, heeft ook door Calvijn zelf, dan is dat natuurlijk geheel in den geest van Calvijn zelf. Er waren onder de broeders, die niet naar elders wilden verhuizen (al was de gelegenheid daartoe opengesteld), die dus in Frankfort bleven, maar zóó verstoord er over waren, dat sommige ouders hun kind dan maar lieten doopen bij de stadskerk (de duitse), dat zij zich van hen afscheidden. Er waren er ook, die o zoo hoog opgaven van al de ondeugden en gebreken en fouten der stadspredikanten en die daarmee indruk wilden maken op de ouders-in-kwestie, teneinde hen te overtuigen, dat zij bij zóó slechte personen geen kind moesten laten doopen. Bij deze groep lag dus het bezwaar niet zoozeer in de kerk van Frankfort, als wel in de personen van de dominees. Maar, zoo vraagt Datheen, ligt dat niet op de lijn der Donatisten? Hangt de betekenis van het sacrament dan af van de waardigheid van den persoon, die het bedient?²⁾

Derhalve zijn het twee vragen, waarop Datheen van Calvijn graag een helder antwoord zou willen ontvangen, om den lastigen broeders in eigen huis den mond te kunnen stoppen:

a. of die vergadering, waarin het evangelie verkondigd wordt, en van de sacramenten een recht (zuiver) gebruik gemaakt wordt, ondanks enkele vlekjes in de leer aangaande de sacramenten³⁾ en in de zeden, een deel van Christus' kerk was, ja dan neen;

b. of het een godvreezend man, die nu eenmaal in Frankfort verblijft houdt, en elders niet terecht kan, en die voor zijn geloofsovertuiging rond en open uitkomt, alsmede tegen ingesloten bederf protesteert, vrij staat, voor den doop gebruik te maken van den dienst dergenen, die de schuld er van dragen, dat ons kerkgelouw gesloten werd en onze ambtsdienst ons verboden werd (19, 523, 524).

Teneinde alle misverstand af te snijden, merken we nog op, dat het probleem van dat doopen in de duitse kerk opkwam in de periode, waarin de getroffen gemeenteraadsbesluiten nog maar als voorloopig golden. Dat blijkt zeer duidelijk uit de bijlage bij Datheen's brief (19, 524).

In April 1561, zoo lezen we daar, kwamen de stadspredikanten den gemeenteraad verzoeken, om of bij raadsbesluit de vreemdelingen in leer en liturgie gelijk te schakelen met de stadspredikanten, of anders hun kerkgebouw te sluiten.

Op 22 April is door den gemeenteraad in dien geest besloten. Aan de vreemdelingen werd het bekende verbod opgelegd zóólang, tot ze⁴⁾ in leer en liturgie met de stadspredikanten 'teens geworden waren.

De onderhandelingen van de getroffen vreemdelingen met den gemeenteraad namen elf volle maanden in beslag.

En gedurende die elf maand, terwijl de zaak nog aanhangig was bij den gemeenteraad⁵⁾, zijn er kindertjes geboren, huwelijken te bevestigen geweest, enz.; en hebben de stakkers onder de bekende voorwaarden (dus met klare uitspraak van hun gevoelens) zich tot de „duitse“ dominees gewend. Let wel: terwijl de zaak nog aanhangig was (er wordt nog eens en nog eens, en nog eens aan herinnerd⁶⁾ ontstonden de debatten.

Bij dien stand van zaken nu houdt men de duitse kerk van Frankfort voor kerk van Christus, ondanks zijn bedenkingen. Want die dominees-drijvers bepalen toch niet het karakter der kerk? De naam eener kerk, zoo schrijven ze Calvijn, hangt toch niet aan de helft-plus-één, maar wordt toch bepaald door het goede, trouwe deel⁷⁾. Anders zou ten tijde van Jesaja, van Simeon, de kerk er niet meer geweest zijn.

Deze laatste opmerking is van belang: Datheen en medestanders maken in de Frankforter gemeente een scherp onderscheid tusschen de partijdrijvers, al zijn ze ook invloedrijk, en de trouwe, hartelijk geloovende menschen, die in de gemeente zijn. Het is er ver vandaan, dat de gemeente als geheel officieel en definitief zou hebben gekozen vóór de exclusieve houding. Al mocht een groote meerderheid den baas spelen over het betere deel (526), toch bleef Gods Woord er.

Hoe duidelijk is hier, dat „De Heraut“ en prof. Dijk ten onrechte de Frankforter kerk als „Luthersche“ hebben aangediend⁸⁾. En eveneens, hoe ongemotiveerd was de voorstelling, door hen gegeven, als ware Datheen's oordeel over de „luthersche“ kerk geveld, nadat de officiële eindbeslissing gevallen was. Voor de vierde maal lezen we het in zijn brief (19, 526): „niet hierover loopt de strijd, of men de sacramenten moet gebruiken daar, waar ze zoo zuiver mogelijk worden bedient, als de geloovigen de keus aan zich hebben. Wie zou dat niet weten? Neen, maar de kwestie is deze, of de vreemdelingen gedurende die elf maanden, dat hun proces nog bij den gemeenteraad aanhangig is⁹⁾, naar de lutherschegezinden mochten gaan. Hebben niet de Heidelbergse theologen hun goedkeuring er aan gehecht (527)? Wat Datheen betreft, hij kan met vrije conscientie predikanten eener luthersche gezinde kerk broeders noemen, niet wijl ze broederlijk met hem omgaan, maar omdat ze één Vader met hem aanroepen in den Zoon, al zondigen ze dan nog zoo ernstig tegen

de br
er ov
Op
uitvo
kerk
schen
de an
vallen
dan w
invloe
de wa
in-kw
arrog
geven
die d
geme
Me
dat
nem
zond

Als
Ond
nu de
den a
de situ
gens g
Calvin
recht
oefeni
Frank
ding g
avond
keert
„breed
verzek
velen
digen
missch
Dathe
meents
Christ
Calvin
men is
gebr
nog m
onder
haastig
Hobbes
zekerd

We
stappe
gebeur
deering
respon
die me
later s
Calvin
gemeer
de was
luthers
den ma
grond
in 156
luthers
andere
den hel
sche d
Calvin
in de
de Aus
Calvin
in de
moeten
koopen
Hier
waren
lijke
Men z
onderte
de spit
zijde d
1563, t
onderte
verstan
(Zanch
En da
Calvin
52.) De
geen vl
scheuri
En als
lijke ke
het luth
touw (d
denzelf
innert
sche Be
nemen
kuipt v
boek o
Een pa
daarove
klaagt
al meer
76). Z
verder
terium
praatje